

Werkvorm: bronnen over de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949

Aanleiding

In het kader van de expositie *Revolusi! Indonesië Onafhankelijk* organiseert het Rijksmuseum op maandag 9 mei een studiedag voor docenten in het voortgezet onderwijs. Deze werkvorm is ontwikkeld voor deze studiedag. Het filmpje staat op het YouTube-kanaal van Tijdreizigers (<https://www.youtube.com/tijdreizigers>) en is samengesteld door Cora Verheijen en Peter Burgers.

Inleiding

Politionele acties? Revolusi? De Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog heeft lange tijd niet de plek in onze geschiedenisboeken gekregen waar het recht op heeft. Sterker nog, de kennis over de geschiedenis van voormalig Nederlands-Indië moet groter worden, aldus de commissie Versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië.

Het doel van deze werkvorm is om, met beeldmateriaal van tijdens en kort na de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog, meer kennis en inzicht te krijgen in hoe men toen naar de gebeurtenissen keek. Aan de hand van drie filmfragmenten wordt de periode vanuit verschillende hoeken belicht. De leerlingen gaan met elkaar in gesprek over deze verschillende invalshoeken en kijken naar de mate waarin deze bron representatief, betrouwbaar en bruikbaar is voor historisch onderzoek.

Leerdoelen

Aan het einde van deze werkvorm kunnen de leerlingen:

- Uitleggen waarom de periode 1945-1949 in verschillende bronnen verschillend omschreven wordt (standplaatsgebondenheid);
- Beoordelen of de bronnen gelden voor de gehele periode 1945-1949/voor meerdere gevallen of mensen (representativiteit);
- Omschrijven met welk doel deze bronnen zijn gemaakt (betrouwbaarheid);
- Beoordelen of deze bronnen gebruikt kunnen worden in historisch onderzoek naar de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog (bruikbaarheid).

Bij deze opdracht wordt gebruik gemaakt van *Bruikbaarheid en betrouwbaarheid van bronnen* (<http://histoforum.net/2012/bruikbaarheidvanbronnen.html>)

Opdracht

De leerlingen werken in groepjes van **drie**. Eventueel kunnen leerlingen ook in tweetallen aan de slag, mocht dit nodig zijn. Iedere leerling krijgt één fragment te zien (fragment 1, 2 of 3). **De links staan onderaan dit document.** Na het bekijken van het fragment beantwoordt iedereen voor zijn fragment individueel een aantal vragen. Daarna wisselen de groepsleden de antwoorden met elkaar uit en werken ze gezamenlijk aan de hoofdupdracht.

Het is uiteraard mogelijk om slechts delen van deze werkvorm uit te voeren, afhankelijk van de leerbehoeften van de klas. Daarnaast is er voor de liefhebber een werkblad toegevoegd om de leerling wat meer houvast te geven.

De opdracht kan ook gebruikt worden als huiswerkopdracht. Daarnaast is de opdracht ook in te zetten voor een online les.

Stap 1: Individueel

De docent verdeelt de URL's van de eerste drie fragmenten (zie laatste pagina document) en deelt blaadjes uit om de opdrachten op te maken. Ieder groepslid krijgt een eigen fragment. De docent moet benadrukken dat elke leerling maar één fragment moet bekijken. Fragment 4 wordt nog niet getoond. Elk fragment duurt maximaal 2 minuten. Bij elk fragment horen dezelfde vragen. Eventueel kunnen de antwoorden ook verwerkt worden op een antwoordblad (zie verderop in dit document).

1. Zoek informatie op over de maker van de bron.
2. Wat voor soort bron is dit?
3. Is de bron tijdens of na het conflict gemaakt?
4. Waar is de bron gemaakt?
5. Met welk doel is de bron gemaakt?
6. Wat is volgens de bron de inzet van het conflict?
7. Met welke woorden worden de strijdende partijen omschreven?

Stap 2: Samen

Het groepje gaat in deze stap de antwoorden op de fragmenten met elkaar delen. Tijdens het uitwisselen van de antwoorden, gaan de leerlingen aan de slag met de volgende vragen:

1. Geven deze allen bronnen feiten weer, alleen meningen of interpretaties weer of worden beiden gegeven? (Zo ja: waar herken je dit aan?)
2. Geven deze bronnen nuttige informatie over de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog? Welke delen van de bron zijn nuttig? Hoe weet je dat?
3. Houden de makers van de bronnen er speciale waarden of normen op na en/of hebben zij een bepaald wereldbeeld? Heeft dit invloed op de informatie die getoond wordt?
4. Zijn de weergegeven momenten van het conflict geldend voor het gehele conflict?
5. Geven de bronnen betrouwbare informatie over de onafhankelijkheidsoorlog? Hoe weet je dat?
6. Zijn de bronnen representatief voor de groepen waar het over gaat? Hoe weet je dat?
7. Stel: je doet onderzoek naar de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog. Op welke manier kan je deze bronnen gebruiken in je onderzoek?

Tip: Bespreek met de klas waarom het belangrijk is om met een kritische blik naar historische bronnen te kijken. Benoem dat deze kritische blik óók nodig is om naar bronnen van nu te kijken. Wijs ze op tegenstrijdige berichten over bijvoorbeeld de oorlog in Oekraïne. Er verschijnen op sociale mediakanalen veel berichten, foto's, filmpjes, memes, enzovoorts. Maar wie maakt die berichten eigenlijk? Kan het zijn dat de leerlingen kritischer kijken naar historische bronnen dan naar hedendaagse bronnen?

Stap 3: Samen (optioneel)

Het groepje bekijkt nu samen fragment 4. Bij dit onderdeel kan ook het werkblad gebruikt worden. Bij dit fragment horen de volgende vragen:

1. Wat is volgens de bron de inzet van het conflict?
2. Met welke woorden worden de strijdende partijen omschreven?
3. Waarom is deze bron niet te gebruiken voor historisch onderzoek naar de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog?

Het doel van deze opdracht is dat leerlingen inzien dat zélf s een mooie en ogenschijnlijk volledige bron niet altijd bruikbaar is voor historisch onderzoek. Een goede bron heeft namelijk een bronvermelding; dat heeft deze bron niet.

Stap 4: Klassikaal (optioneel)

De docent initieert een klassengesprek over de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog en trekt een vergelijking met het heden. Hoe zou het conflict nu op de Nederlandse televisie worden weergegeven? Hoe kijken Nederlanders terug op het conflict nu ze meer informatie hebben? Zullen alle Nederlanders dezelfde mening hebben? Waarom zullen de meningen verschillen van elkaar?

Veteranen

In een artikel van NOS.nl zegt historicus Esther Captain ‘[...] dat het vooral voor jongere generaties heel belangrijk is om excuses te horen.’¹ Het kan helpen bij het op zoek gaan naar een evenwichtige geschiedschrijving. Het is juist de derde generatie die ervoor kan zorgen dat er openheid komt. Ik denk wel dat het voor sommige Indië-veteranen even slikken zal zijn.” Waarom zal het voor sommige Indië-veteranen even slikken zijn?

Indische Nederlanders

De Federatie Indische Nederlanders (FIN) liet aan NU.nl weten dat ze “diep getroffen” zijn door de excuses van de koning, omdat daarbij "voorbij wordt gegaan aan het leed van Indisch Nederland.”² Een woordvoerder benadrukt dat de slachtoffers en nabestaanden niet van tevoren zijn geïnformeerd. "De Nederlands-Indische gemeenschap heeft zwaar geleden. Dit voelt als een dolksteek." Waarom voelen zij zich diep getroffen? Wat wordt bedoeld met een dolksteek?

Nieuwe generatie

Esther Captain zegt verder: "Als je het de koning hoort uitspreken dan zie je dat hij twijfelt bij de woorden *apologies* en *regret*. Het lijkt alsof hij beseft hoe beladen het is. Dat laat ook zien wat voor geschiedenis hieraan vastkleeft.”³ Volgens Captain heeft de jongere generatie de excuses mogelijk gemaakt. "De kinderen en zeker de kleinkinderen van de Nederlandse militairen die naar Indonesië werden gestuurd, zijn op zoek naar evenwichtige geschiedschrijving. Ze luisteren naar beide kanten, de Nederlandse en de Indonesische. Willem-Alexander hoort ook bij die jongere generatie. Zijn moeder kon dit nog niet doen. Een nieuwe generatie kan vragen stellen, die vroeger nog veel te sensitief lagen." Waarom zal het voor de nieuwe generatie makkelijker zijn om te praten over deze onderwerpen?

Indonesië

Widodo (de Indonesische president) had al wel gezegd: "We kunnen het verleden niet uitwissen, we kunnen ervan leren." Hij prees vervolgens de gelijkwaardige relatie tussen de twee landen. Volgens Kas is er in Indonesië alleen in kleine kring opwinding te verwachten over de koninklijke excuses. "In Nederland is dit een groter ding dan in Indonesië." Waarom zal dit onderwerp in Indonesië minder spelen?

¹ <https://nos.nl/artikel/2326517-willem-alexander-biedt-excuses-aan-voor-nederlands-geweld-in-indonesie>

² <https://www.nu.nl/binnenland/6036311/federatie-indische-nederlanders-excuses-van-koning-voelen-als-dolksteek.html>

³ <https://nos.nl/artikel/2326542-verrassing-en-ergernis-over-koninklijke-excuses-in-indonesie>

Werkblad opdracht 1

		Fragment 1	Fragment 2	Fragment 3	Fragment 4
1. Auteur	Welke organisatie heeft deze bron gemaakt?				
	Wat voor soort organisatie is dit?				
2. Doelgroep	Voor welke doelgroep is deze bron gemaakt?				
3. Soort bron	Wat voor soort bron is dit?				
4. Tijd	Is de bron tijdens of na het conflict gemaakt?				
5. Locatie	Waar is de bron gemaakt?				
6. Doel	Met welk doel is de bron gemaakt?				
7. Conflict	Wat is volgens de bron de inzet/het doel van het conflict?				
8. Hoe worden de strijdende partijen omschreven?	Nederlanders				
	Indonesiërs				
	Eventuele andere partijen				

Links:

Fragment 1: https://www.youtube.com/watch?v=J_OLCEUahlc&t=10s

Fragment 2: https://www.youtube.com/watch?v=J_OLCEUahlc&t=131s

Fragment 3: https://www.youtube.com/watch?v=J_OLCEUahlc&t=237s

Fragment 4: https://www.youtube.com/watch?v=J_OLCEUahlc&t=365s